

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 190 | שנה ד' | פרשת בא | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

השמח בצרת זולתו, כאילו עשה את הצרה בעצמו

"ומת כל בכור" (בא יא, ה) רש"י מביא הטעם שלקו השבויים, כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביאה פורענות על מצרים. והנה, אע"פ שאין בזה שום הגיון, מ"מ הגוים שאינם רוצים להודות בכחו של הקב"ה היו יכולים לומר כן.

ובאמת י"ל עוד, דאף שעל שמחה לאיד לא מענישים בידי אדם, מ"מ השמח שעושים צרות לאחרים נענש בידי שמים כאילו הוא העושה צרות בעצמו.

כל הבריאה מונהגת על ידי אנשים שלמים, אשר מקומתם למעלה

בחכמת וידיעת הבורא

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (בא יב, ב) בר"ה כה. תנן ועוד באו שנים ואמרו: ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה. וקיבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הורכנס: עדי שקר הן; היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר כריסה בין שיניה? אמר לו רבי יהושע: רואה אני את דבריך.

שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר: אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם, בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הורכנס, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר: ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמונת של זקנים, אלא ללמד שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. והנה פשוט שלא היה מסופק מחמת שאין הבי"ד יודעים את ההלכה, אלא מחמת עומק ידיעת גדלות הבורא יתברך, דהא כל הבריאה משתנית ע"י האנשים השלמים אשר הם מקומם למעלה בחכמת וידיעת הבורא, ויש להם את הכח מאת ית"ש לשנות, ולזה פשט דסגי גם במעלות גדלות בי"ד של הדור.

והיינו, דקידוש החודש הלא זה משנה את כל עניני הבריאה, כמ"ש בירושלמי כתובות [א] ג' לגבי עיבור השנה בפחותה מבת ג' שנים ויום א' שאם עיברו את השנה בהגיע ג' שנים, עדיין יהיו בתולותיה חוזרין. וכך בקידוש החודש.

הרי שבי"ד בקידושם ובעיבורם הם שולטים על כל טבע הבריאה, וזה ניתן רק לבני אדם השלמים בתכלית. והיה ס"ד שהדורות האחרונים אין להם כח זה, לכן צריך פסוק לרבות שגם הם כחם בזה לשלוט על הבריאה.

קדושת פטר חמור
"וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפדה" (בא יג, יג)

- שיחה בסיום מס' בכורות בכולל פוניבז' כ"ה אייר תשע"א -
מורי ורבותיפי מסכת בכורות רוב המסכתא מדברת מדיני בכור, רק בסוף יש גם מעשר בהמה. ואיזה דין יש לבכור, בכור אדם יש דין לפדות את עצמו, ובהמה טהורה יש דין שצריך להקריבו על המזבח, ויש גם בכור בהמה טמאה. אמנם רוב בהמות טמאות אין עליהם שום דין, סוסים וגמלים כל הבהמות הטמאות אין בהם שום דין, חוץ מחמורים!

ולמה החמור אחרת מכל הבהמות טמאות?

אומרת הגמ' (בכורות ה, ב) בגלל שכשיצאו כלל ישראל ממצרים, אז החמורים נשאו עליהם את כל הרכוש של היהודים, מה שהוציאו ממצרים, הרי היה הרבה בגדים מה ששאלו מהמצרים, וגם כסף וזהב וכל מיני דברים שהיה להם, הם נשאו, לכן הם זכו שיש מצוה בחמורים לפדות הבכור, כל הבהמות טמאות לא זכו כלום רק החמור.

ולכא' למה מגיע לו שכר, וכי החמור עשה מדעתו? וכי היה לו שכל, הוא רצה לעשות, וכי מה החילוק לחמור, מה ששמים עליו הוא סוחב?

ומשמע דאה"נ בודאי אין לו בחירה, בכל זאת הוא זכה למצוה, היות שנעשה בו דבר שזה חסד, ואפילו שלא היתה לו שום כונה בזה, אבל בעל חי כזה שנעשה על ידו מצוה של חסד, זה שוקל כל כך, שיש לו יחס אחר. אף על פי שלא שייך לומר שהוא עשה, בכל זאת עשה חסד.

הקב"ה ברא בריאה "עולם חסד יבנה" וכל מי שנעשה על ידו לעשות חסד, אפילו בלי שרוצה, אז הוא כמו שהמסילת ישרים (פ"א) אומר: שעילוי גדול יש לכל הברואים בהיותם משמשי האדם השלם, והיות שרצון ה' הוא שיהיה חסד, ממילא בריאה שנעשה חסד על ידו, יש לו יחס אחר, למרות שהוא לא בחר את זה.

ואם כן מה אנחנו צריכים לראות איך שכן אדם צריך להתנהג, כ"ש וכ"ש שכן אדם צריך להתנהג בבחירה, צריך לראות עד כמה שצריך לעשות מה שיותר חסד, ואפי' אם יש איזה דבר לא בסדר. בכל זאת יעשה ויעשה חסד, חסד, כל הזמן חסד.

ההל הזקן כשבא אליו הגר ואמר למדני כל התורה על רגל אחת, אמר לו מאי דעלך שני לחברך לא תעביד, למה זה הדבר הראשון? כי חסד זה היסוד של הבריאה, ומה שיש שייכות לחסד אין לשער איזה זכות שיש, אפילו עד כדי כך שגם כשלא עושה מדעתו שום דבר, בכל זאת הוא עשה חסד! ועל דבר של חסד, יש יחס מיוחד, צריך לעשות בו כבר מצוה.

והנה כל החמורים האלה שהביאו את המשא, אין כבר ז' מהם, והחמור שנוול היום האם צריך שיה' לו שייכות עם החמור ההוא, לא! רק המין הזה היות שנעשה בו חסד, הוא כל כך שוקל להתייחס אליו, וחלק גדול ממסכתא שלימה בכורות, הוא על פטר חמור, וזה מלמדנו עד כמה להחשיב את הענין של חסד וללמוד מזה.

תוספת אידישקייט
נשאל רבנו מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שהזדמן להם לקיים מצות פדיון פטר חמור, והחמור נולד בר"ח ניסן וזמן הפדיון הוא בתחילת אייר, והם רוצים לעשותו בו' באייר שלהרבה אנשים הוא יום חופש ויהיה יותר ברוב עם, אולם ו' אייר זה כבר 36 יום אחרי לידתו האם בשביל קיום המצווה ברוב עם וקידוש ד' שיבוא בעקבותיה מותר לאחר את הפדיה.

ומרן שליט"א השיב כיון שלדעת השולחן ערוך (יור"ד ס"ה שה סעי' כא) אין איסור לאחר אלא שיש להקדים את הפדיון בגלל זריזים מקדימים, במקרה כאן שיהיה תוספת אידישקייט שגם אנשים שטרודים כל השנה בעבודה יוכלו להתקרב לתורה על ידי כזה מעמד, אפשר לאחר את הפדיון..

תכשיטים בפדיון פטר חמור
נשאל רבנו, איך מותר להניח תכשיטים על החמור הנפדה בשעת עשיית הפדיון, הרי הוא אסור בהנאה כמ"ש? ות' מכיון שנותן עליו תכשיטים לחיבוב מצוה משום זה קלי אין זה נחשב לשימוש, כיון שאין כונתו למשא להעביר תכשיטים ממקום למקום. (מים חיים 249)

והגרי"י זילברשטיין שליט"א הסביר בטעם שפטר החמור נכנס לבית הכנסת מעוטר בתכשיטים, שיתכן שהטעם כי מדברי המפרשים משמע שהסיבה למצוות פדיון פטר חמור היא כדי לזכור את יציאת מצרים, וכמו שביציאת מצרים עם ישראל הניחו את תכשיטי הכסף והזהב על חמוריהם כמובא בגמ' בכורות ה, א שזה הטעם שדווקא פודים פטרי חמורים שהם עזרו ביציאת מצרים, לזכר זה אנחנו מניחים את התכשיטים על החמור.

ויתכן עוד שיש בזה דבר פלא לעורר את הילדים שישאלו למה עושים כך והאב יספר לו את סיפור יציאת מצרים ואיך שהקב"ה הוציא אותם בנסים גדולים, ועוד עם חמורים טעונים כסף וזהב. וכשנאמרו הדברים לפני מרן ראש הישיבה שליט"א קילסם.

"ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם" (בא יב, לא)

ע"י בין אדם לחבירו יזכה לעבודת ה'

רבינו אומר: שמי שבעיניו בין אדם לחבירו בסדר, יש סיכויים גדולים שבין אדם למקום ג"כ יהי בסדר כי הרי חז"ל אומרים (אבות פ"ג מ"י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, יוצא שאם בן אדם הוא בסדר ברוח הבריות דהיינו בבין אדם לחברו, אז רוח המקום נוחה הימנו ובודאי יבוא לידי עבודת ה' אמיתית, והכל יסתדר, כי כל זמן שאדם הוא עם מדות רעות אי אפשר לו להיות עובד ה' אמיתי, והמפתח ללב טהור זה להתחיל בבין אדם לחברו, ומי שבין אדם לחברו אצלו לא נקי והוא לא בסדר אז בבין אדם למקום ג"כ לא בסדר, כי א"א להיות עובד ה' אמיתי אם הלב לא בסדר. וצריך מאוד לעבוד על כך.

(עשיית תשע"ה) קראו בפני רבינו בספרו "ימלא פי תהלתך" בכרך ימים נוראים על שכר ועונש ועל דואג האדומי שהיה חסר לו ביראת שמים, ושאלו את רבינו אם חסרון במידות זה סתירה ליראת שמים? השיב רבינו שכך משמע בשערי קדושה שמידות רעות סתירה ליראת שמים. (צדיק כתמר יפרח)

לעשות בשימת לב

אחד שאל לרבינו שרוצה לקבל ע"ע דבר מה להתחזק בעבודת ה', מרוב חסדים שה' עשה עמו, רבינו חשב כמה דקות, ואמר: לעשות כל דבר עם שימת לב, זה דבר גדול מאוד. (הירא את דבר ה', ואשר לא שם לב לדבר ה')

העיקר המחשבה לעבודת ה'

מתוך שיחת רבנו: הנה באבות דר"נ [פכ"ז] כתוב דבר כזה, רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מוכבד על הבריות שנה' כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. כי מכבדי אכבד זה פרעה מלך מצרים שנהג כבוד לפני מי שאמר והיה העולם שיצא בראש פמליא שלו. ואמרו לו עבדיו מנהג שבעולם כל המלכים אינם יוצאים אלא אחר פמליא שלהם, ואתה יוצא בראש פמליא שלך? אמר להם וכי פני מלך בשר ודם אני הולך להקביל איני הולך להקביל אלא פני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, לפיכך נהג בו הקב"ה כבוד ולא נפרע ממנו אלא הוא בעצמו שנאמר ע"כ.

ומשמע מזה שזה היה זכות לפרעה שבשביל זה הלך בעצמו, כדי להראות שהוא לא הולך ללחום עם סתם מישהו, ואפי" ש הוא הולך ללחום וללחום זה ההיפך מכבוד, אבל מ"מ ללחום צריך ג"כ עם דרך ארץ! דרך ארץ לפני הקב"ה, ולכן צריך ללכת ראשון ולא כמו לפני כל מלכים.

אמנם קשה כמו שהקשה שם המפרש [בנין יהושע] שזה סתירה עם הגמ' כי בגמ' בסנהדרין דף צ"ד ע"א איתא טעם אחר שפרע לו הקב"ה בעצמו משום שחירף בעצמו. דכתיב מי ה' ואפשר ליישב כדי שלא תהי' סתירה ממש: דבאמת בכל דבר שעושים, בן אדם עושה, יכול להיות כל מיני צדדים! יש צדדים לכאן ויש צדדים לכאן, וחושבני שזה הפשט במה שהגמ' אומרת בשבת (דף ל"ב א) על הפסוק אם יש עלי מלאך מליץ אחד מני אלף וגו' אפי' תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול, ולכא' מה שי"ך אחד מאלף?

רק הפשט הוא אחד דבכל דבר יש כל כך הרבה צדדים עד שיכול להיות אלף צדדים בכל דבר שבן אדם עושה, יכול ללמוד צדדים של טוב וצדדים של לא טוב, כל מיני דברים, ויכול להיות אפי' רק צד אחד שהכל הוא רק טוב הקב"ה כבר מתחשב עם זה, ואפי' מלאך אחד מני אלף הקב"ה פודהו. עכ"פ בכל דבר יש כל מיני צדדים, טובים ולא טובים. אז גם כאן יכול להיות ששני הדברים היו אצל פרעה, באמת מצד אחד היה חוצפה גדולה, אך מצד שני הקב"ה ראה שהוא מכבד, אע"פ שהוא רוצה ללחום, אבל בכבוד! וא"כ צריך לדון כלפי כל דבר דמצד אחד מגיע לו עונש, ומצד שני מגיע לו שכר.

אשר אשמע בקולו. ולכן נפרע לו הקב"ה בעצמו שנאמר וינער ה' את מצרים וגו'. סנחריב שחירף ע"י שליח נפרע ממנו הקב"ה ג"כ ע"י שליח. ונמצא דמבואר בגמ' בדיוק להיפך, וקשה לומר שיש מחלוקת עד כדי כך מן הקצה אל הקצה. דבאבות דר' נתן בברייתא כתוב שזה הזכות של פרעה שלכן הלך דוקא בעצמו כי רוצה להראות אני לא נותן שמישהו ילך לפני הקב"ה, אלא אני בעצמי! אע"פ שהוא לוחם אבל גם ללחום צריך בכבוד. ובשביל זה שילם לו הקב"ה שנפרע בכבודו, וזה ג"כ כבוד שלא קבל ע"י מישהו אחר, אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו. ובגמ' אמר' בדיוק להיפך דמשום שחירף, לכן פרע לו הקב"ה בעצמו. וזו סתירה גדולה.

ואפשר ליישב כדי שלא תהי' סתירה ממש: דבאמת בכל דבר שעושים, בן אדם עושה, יכול להיות כל מיני צדדים! יש צדדים לכאן ויש צדדים לכאן, וחושבני שזה הפשט במה שהגמ' אומרת בשבת (דף ל"ב א) על הפסוק אם יש עלי מלאך מליץ אחד מני אלף וגו' אפי' תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול, ולכא' מה שי"ך אחד מאלף? רק הפשט הוא אחד דבכל דבר יש כל כך הרבה צדדים עד שיכול להיות אלף צדדים בכל דבר שבן אדם עושה, יכול ללמוד צדדים של טוב וצדדים של לא טוב, כל מיני דברים, ויכול להיות אפי' רק צד אחד שהכל הוא רק טוב הקב"ה כבר מתחשב עם זה, ואפי' מלאך אחד מני אלף הקב"ה פודהו. עכ"פ בכל דבר יש כל מיני צדדים, טובים ולא טובים. אז גם כאן יכול להיות ששני הדברים היו אצל פרעה, באמת מצד אחד היה חוצפה גדולה, אך מצד שני הקב"ה ראה שהוא מכבד, אע"פ שהוא רוצה ללחום, אבל בכבוד! וא"כ צריך לדון כלפי כל דבר דמצד אחד מגיע לו עונש, ומצד שני מגיע לו שכר.

עבודת ה'

כתב רבנו בפנקסו: להרגיל עצמו להרגיש אושר בשעת התפילה וכן בלימוד התורה ובכל המצות ולכה"פ בשעת תפילה.

ובע"פ הוסיף: באבן שלמה מביא בשם הגר"א על מה שאמרו חז"ל יומא [דף כ"ב] שאול באחת ועלתה לו ודוד בשתים ולא עלתה לו, דלכאורה וכי יש משוא פנים בדבר? אלא דדוד חטא בחטא שאפילו אם הוא חטא יש הרבה שלא חטאו ולא נתבטלה המצוה לגמרי. ומשא"כ שאול שהי' ציווי מיוחד אליו וכשהוא לא קיימה בוטלה המצוה לגמרי.

חזינו מזה דאע"ג דלגבי המרותו ציווי השם מה נפק"מ אם זה יקויים ע"י אחר או לא, מ"מ מוסיף עונש מי שמבטל מצוה ציווי דיבורו ח"ו לא נתקיים. והנה באמת כל מצוה שאדם מקיים אפילו מצוה כללית אין לו השוואה עם השני, והתיקון של אחד מתקן לא מתקן השני כי זה כלול כפי גודל הבנתו והתעמקותו בהמצוה, ומדת חשקו והתלהבותו בה ובה ודאי שכל א' הוא אחר מהשני, ומה שא' מתקן בעשייתה אינו מתקן השני. וע"כ צ"ל דמ"מ אע"פ דברוחניות כל משהו הוא מרחק של עולמות מ"מ לא ביטל המצוה איך שהיא.

כל העולם מצפה

בזמן שאדם עומד בתפלה (וכן בכל המצוות אלא דבתפלה יותר עלול להתרגש אם אך ישים לב) יהי' נדמה בעיניו דכל העולם עומד ומצפה עליו, דבלי זה יחסר לכולם אור או מזון או מים וכל מיני דברים והוא צריך לפרנס כולם, דבמעשיו הוא משפיע ומכריע בזה כל העולם לכף זכות, ומה שיותר יכוין ותצא תפלה יותר מעומקא דלבא יותר, יוכרע העולם לחסד על ידי שיושפע שפע בכל הבריאה כולה לחסד.

כשמתפלל וחושב שהתפלה עוברת דרך קדש הקדשים כמבואר בברכות דף ל' א' הרי לבו ועיקרו כאלו נמצא בקדש הקדשים, ואיך לא יבוש להכנס שם כשהוא מלוכלך בחטאים שלו. עבודת ה'

כתוב בכמה פסוקים שארומם אלוקים, כגון ארוממך ה' כי דליתני, ארוממך אלוקי המלך, אלוקי אבי וארממנהו, ובפשטו הפי' אני אומר שאתה רם, אלא דמ"מ הלשון אינו מדויק דהא משמע שאני אעשה אותו רם. לכן אפשר דכלול ג"כ ענין הבא.

דהנה אם ראובן יותר גבוה משמעון אז כל מה שיעלה שמעון יותר, יתקרב יותר אל ראובן והי' המרחק פחות ממה שהי' קודם, אבל באדם לגבי הקב"ה כל מה שמתרומם הוא עצמו, הוא רואה יותר גדלות הקב"ה דכשאדם מרים עצמו ע"י שהוא מתחיל להתבונן אז הוא מבין שהוא רם עוד יותר, וכידוע המעשה מרס"ג דבכל יום היה מסגף עצמו מפני שראה שמא השיג אז לא הי' כל הצורך דהיום רואה ומעמיק יותר בגדלות של הקב"ה, וזה ארוממך שארים עצמי בקבלת מלכותך שבזה אכיר יותר רוממותיך. (כת"י).

אין מזיק לאדם

הרבנו יונה במשלי (פי כ"ז), על הפסוק "יראת ד' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה" וז"ל: הדאגות מחלישות הכח ומקרבנות קץ המות, והדאגה על העוונות וחסרון עבודת האלקים, לא תקצר את הימים, אבל הימים על הירא תוסיף כמו שנאמר "ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור" (תהלים ס"א, ז) כשני דורות, כי משנה שני חיו יוסיפו לו. ואמרו רבותינו ז"ל: תוספתו של הקב"ה, מרובה על העיקר וכו' שנאמר "והוספתי על ימך חמש עשרה שנה", ובתחילה לא מלך רק ארבע עשרה שנה "ושנות רשעים תקצורנה וכו' תקצרנה בחטאיהם מן המספר הראוי לימי חייהם, עכ"ל.

ותורף דבריו: שחולשה שבאה מחמת יראת שמים אינה פוחתת לו מכוונו, בשונה מכל פחד אחר אלא אדרבה מוספת לו. (אפיקי איל)

לכל אחד יש ס"ד

אמר רבינו יסוד נפלא בעבודת ה': שכל אחד במה שהוא מתמסר יש לו ס"ד, אדם שהתמסר לענין הלכה יש לו ס"ד מיוחדת בהלכה, ומי שהתמסר ליישב רמב"ם יהי' לו ס"ד בענין זה.

הנה החזו"א מסר נפשו לענין הלכה, ואכן זכה שדבריו נתקבלו בעם ישראל, כגון שיעור רביעית, שעד אז כולם השתמשו בשבעים גרם, והוא עשה מהפך וכדו', וכן לענין שביעית, שהנהיג דברים לא כפי מה שנהגו עד אז וכהנה וכהנה.

מן הראוי לציין שאין למדים הלכות מפי מעשה, וע"כ אין לסמוך על הדברים למעשה בשום אופן, והכל נכתב בדרך מו"מ בלבד.

סדר הכריכות | סיפתי לרבונו שליט"א שראיתי בספרים כמה מנהגים בנוגע לכריכת רצועת התפילין סביב האמה [כמה כריכות סביב הפרק התחתון וכמה סביב הפרק האמצעי ובאיה סדר]. והואיל והי' באותה שעה עדיין עטור בתפיליו התייר את הכריכות מכף היד וראינו שנוהג לכוון כריכה ראשונה על הפרק התחתון, שניה על האמצעי, ושלישית שוב על התחתון.

שלושים יום לפני בר מצוה | שאלתי אודות ילד שנעשה גדול במוצאי שמחת תורה, ולפי מנהגנו שמתחיל להניח תפילין חודש קודם הבר-מצוה נמצא שיניח בחודש תשרי [בגלל ההגים] כעשרה ימים פחות מבחודש גי'ל. ואם כן אולי טוב שיתחיל כארבעים יום קודם הבר-מצוה. ואמר רבנו: אה"נ אבל למעשה אין שום נפק"מ כי ממילא אין שום דין של חודש אלא זה רק מנהג בעלמא. ובדרך כלל מורה רבנו שלא להוסיף ימים על השלושים יום.

רשימות אחד מנכדי רבנו שליט"א

לא מנשק התפילין בשעת הנחתן בין ש"י ובין ש"ר [ע"י שו"ע סי' כ"ח ס"ג] ♦ **לא מביט בש"י"ן שלא הי' על החרד שהתפלל דין ביכנו"ס** [שכן התנה מראש] ♦ **כשהתפללו בביתו אעפ"י שלא הי' על החרד שהתפלל דין ביכנו"ס** [שכן התנה מראש] ♦ **מ"מ הניח בחדר אחר**, [וע"י שו"ע סי' כ"ה ס"ב]. הוסיף בן רבנו הגר"ש שליט"א: הנה בלידותי היה מתפלל שחרית בישיבה קטנה, והיה מניח שם בחדר צדדי ונכנס. וכן בתקופה אח"כ שהתפלל בהלפרין, גם נהג ככה. אני זוכר מקרה יחיד שהגיע מהבית עם התפילין עליו, ליישיבה. אבל בד"כ הניח שם בחדר צדדי ♦ **לא כורך בגיד את הקשר שיהי' צמוד לתש"י** [ולא כהגר"א ע"י משנ"ב סי' כ"ז ס"ק ד', וע"י"ש בבה"ל. ואמר לי טעמו שבודק קודם ההנחה אם הקשר מהודק ובשעת הקשרה קושר באופן שיחזיק שהקשר יהי' צמוד לבית] ♦ **מניח תפילין בחצי התחתון של בשר התפוח וכורך ז' רצועות כלפי הגוף ולא כלפי חוץ** [ע"י מאסף לכל המחנות סי' כ"ז אות י"ד וע"י"ש בבה"ל סי' כ"ז ד"ה המנהג שהביא ב' דעות איך למשוך הקשר והי"ד, ותליא במנהגים אלו האם לכרוך כלפי פנים או חוץ] ♦ **לא מצרף חצאי הכריכות שתחילה וסוף** [וכ"ה בבה"ח סי' כ"ז סק"ג וסק"ב] ♦ **לא מסייר הנרתיק הקטן שעל התש"י אפי' בשעת הברכה**. [מפני שיש חור בנרתיק שנראה דרכו חלק מהתפילין, וע"י בערוה"ש סי' ל"ב סעיף פ"ח, ובשרית ערוגת הבושם סי' י"ז] ♦ **לא מברך על של ראש** [ע"י שו"ע סי' כ"ה ס"ה ובמ"ב סי' כ"א ובמע"ר סי' כ"ב] ♦ **אחר הנחת תפילין שוטף במעט מים את ידו הימנית**. [אם נגע ביד או בראש במקומות הצריכים נטילה וע"י שו"ע סי' ד' ס"א, וע"י בא"ר סי' ד' סק"ב שא"צ ליטול ידיו בכלי וכשלא נגע לא שוטף ידיו] ♦ **בודק ע"י מראה אם התש"ר מונח נכון** [וע"י בא"ר בוטשטאט סי' כ"ז, אכן בד"כ בודק ישרות התפילין ע"י חלון מבריק וכדו' ורק לאחרונה בודק ע"י מראה] ♦ **פעמים שחולץ ביד שמאל ופעמים בימין שהי' הוא איטר יד למחצה לכן פעמים כך ופעמים כך**. וע"י במשנ"ב סי' כ"ח סק"ח. ולא מנשק בשעת החליצה. ע"י שו"ע סי' כ"ח ס"ג ובבה"ח סק"ח שינשק כשמכניסים לכיס משום חיבוב מצוה, ואמר לי ששמע מר"מ גרינמן שליט"א שהחזו"א לא נהג לנשק ♦ **בענין שחרות ברצועות התפילין**, הנה יתכן שיש להקל אם יש משהו שאינו צבוע ובמשנ"ב כבר הסתפק כע"י [בבה"ל סי' ל"ג ס"ג ד"ה הרצועות ע"ש]. ומ"מ העולם נוהגים להחמיר בכל דהו וראוי לעשות כן [ע"י במשנ"ב סי' ל"ג ס"ק י"ט ופוק חזי מאי עמא דבר שמחמירים, ואמנם בשו"ת מהר"ש"ג ח"א סי' ז' כ' להקל בוה, וע"י בשו"ת שלמת חיים (החדש סי' ל"ה)]. ולאחרונה קנה מרן רצועות שצבועות משני הצדדים כך שאין הצבע מתקלף לעולם. כי אין זה צבוע אלא ספוג בדיו וטבוע בזה השחור ולא ירד לעולם, ומרן שיבח הרבה רצועות אלו.

הוסיף בן רבנו הגר"ש: כחודש וחצי לפני היותי בר מצוה החל אמו"ר ללמוד עימי משנה בורה הלכות תפילין, שו"ע ומשנ"ב. חודש לפני הבר מצוה התחלתי להניח תפילין. אני כבר הייתי בישיבה קטנה, ואמו"ר היה מתפלל שם שחרית כל בוקר, וכשהתחלתי להניח הוא לימד אותי. את התפילין הוא היה מניח שם כל בוקר - וכך לימד אותי - להניח מחוץ להיכל - בית כנסת, והיינו מניחים בחדר שיעורים צדדי.

אמר לי לומר לפני תחילת ההנחה 'הנני מכוין' וכו' ולברך רק ברכה אחת של יד ולא על של ראש ♦ את התפילין שלי הזמין אצל יהודי בירושלים שאצלו היו מזמינים תלמידי החזו"א קראו לו 'רבי שמאי סופר' וכיון שהיה עובד לאט התפילין היו מוכנים רק כשלוש שנים אחרי הבר מצוה, בינתיים הנחת תפילין שאולים. את הפרשיות הזמין אצל רבי שלום אולמן (אח של רבי שלמה זלמן, רב משכנות יעקב בבני ברק) שהיה קצת גם מקובל ♦ אמו"ר בנערותו לבש תפילין שעשו מעור בהמה דקה, כמו שכולם עשו, ופה בארץ ישראל החליף תפילין מהודרות יותר וקנה עור בהמה גסה ♦ על התפילין של יד היה מוריד את החולצה שיקסה את התפילין, אבל החליפה לא היה מלביש אלא מכסה עם החליפה אבל בלי שהיד תוך השרוול, ואותי לימד כמדומה להלביש החליפה עם השרוול ♦ בזמני כשהנחת תפילין לא היה מצוי מראות וממילא לא הביט בו כלל, ולימד אותי איך למדוד בלי להודקק שאחרים יבדקו את זה, אכן, זכורני שפעמים היה ניגש לחלון החוכית של הישיבה, שהיה קצת שקוף (אבל לא מראה, רחוק מזה) והביט לראות אם עומד כראוי ♦ צורת הקשר בראש היה כשם יו"ד ♦ כמדומה שלא הורה לי לברך שהחיינו בזמן שקיבלתי התפילין החדשות שהנחת.

תפילין בתענית | שח הגאון רבי דוד כץ שליט"א: כשהיה רבנו בכפר סבא היה מנהגו לישב עד חצות עם תפילין, ואנו הבחורים בקשנו ממנו גם לישב כך, ואמר לנו שהוא שומר על גוף נקי כי הוא צם בבוקר עד חצות, אבל אתם לא יכולים, אמנם ב"יז בתמוז שכולם צמנו, ישבנו כל היום עם תפילין ולמדנו.

הנחת תפילין לילד שאינו שומ"ת | הזכירו לפני רבנו דברי הגר"י זילברשטיין שליט"א בילד שאינו שומר תומ"צ, ומניחים לו תפילין בבר מצוה שראוי לומר לו שיכוין לשם המצוה אף דהוי בלילה, דמוטב להניח בלילה ולא יהא קרקפתא ולא מנח תפילין, ולכה"פ יקיים המצוה פ"א בחייו. דאמנם ק"ל דלילה לאו זמן תפילין עכ"פ יוצא את השיטות (ע"י שבת סב, א ועוד) שאפשר להניח בלילה. ואמר רבנו: דלא נראה לו לעשות דבר כזה, שלא שמענו שלובשים תפילין בלילה [ועוד דאף אם יאמר שמכוין לשם מצוה לא מהני ליה כ"כ, מאחר שאינו מאמין כלל דלמחר הא לא יניח, הרי דאינו מניח עכשיו משום הציווי רק לצורך תמונה וכדו' ואין כאן קיום מצוה] (אעלה בתמר)

צורת הנחת תפילין | מרשימות תלמיד: כשרבנו שליט"א מניח תפילין בביהכ"נ [כגון ביום שאומרים סליחות לפני התפלה, שאו לא יכול לצאת מביתו עטור בטלית ותפילין] כשמניח התפילין של ראש אינו מניחם על ראשו ואח"כ מהדקן כמנהג העולם אלא מניחן על הסטנדר ומתכופף ומכניס ראשו לתוכן ואח"כ מהדקן. כן ראיתי שעושה פעמים רבות. [כנראה כי אינו רוצה שיהיו תפילין תלולים]

וראיתי שכשרבנו מהדק רצועות התש"ר מניח אצבעותיו המהודקות ע"ג הכיפה או הטלית [א"ה מסתמא חושש שבלא זה עלול להתחייב בנטילת ידים]. (רשימות הרב אהרן ג. שליט"א)

נישוק היד | עיין ארחות רבינו ח"א עמ' כ"ט שרבינו הקה"י היה נושק השל יד בפיו, ושל ראש נישק היד שממשמש בה.

ומהגרא"ל שטיינמן שליט"א שמעתי שלכאו' אין לזה טעם, דאטו נתקדשה היד במגעיה בתפילין. ובספר יסוד ויורש העבודה שער ח' פרק ט' העתיק לשון האריז"ל: ומחבקין ומנשקין הס"ת בשני זרועות דוקא, ולא כמו שנוהגים ליגע ביד ולנשוק היד, כי זה מנהג בורות, עכ"ל.

שוב הראוני בספר שערי אפרים בפתחי שערים אות ד' שכתב: בקיצור שלי"ה ובסידורים מלגלג על נשיקת היד, וליתא, דכיון שניכר שעושה זה שמנשק בידו במקום שנגע בס"ת שפיר דמי לעשות כן, שמראה כאילו ע"י הנגיעה בס"ת נדבק ביד רושם קדושה, ולכן מנשק שם, וכן העולם נוהגין כשממשמשין ביד בתפילין משום היסח הדעת כו', נושקין היד, ויש בזה משום חיבוב מצוה.

לחבר יד עבור מצות תפילין | הנה האבני נזר חלק אבהע"ז סי' א' יצא לידון בדבר החדש דבמקום שיתבטל מהמצוה לעולם צריך ליתן כל ממונו, וכתב דזה דלא כהרמ"א באבהע"ז סי' קנ"ד סעיף י', ועיין בפת"ש שם ס"ק כ"ז שכתב להדיא דגם כשיבטל לעולם מצות פו"ד אינו מחוייב להוציא יותר מחומש ממונו, וה"ה בהנחת תפילין.

ושמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א דמי שנקטעה ידו ויש לו אפשרות לחבר היד דאינו מחוייב לחבר [ואולי הכונה כשצריך להוציא יותר מחומש ממונו] דהשתא "פטור" הוא, ולכאו' בכה"ג אף האבנו"ז מודה. (הל' תפילין להר"ג ר"כ שליט"א וע"י"ש עוד)

תפילין בחוה"מ | הערב סוכות תשס"ט אמר רבנו: היום נפרדים מידיד טוב שהוא התפילין! בחו"ל הנחת תפילין גם בחוה"מ [בלא ברכה]. ובהודמנות אחרת אמר רבנו על הנחת תפילין בחוה"מ; החת"ס ועוד היה מניחים עם ברכה [וראה רמ"א סי' ל"א סעי' ב', אחרים לא הניחו בכלל, בעיר בריסק אלו שהניחו [וכן נהג רבנו כשהיה שם] לא בירכו.

שיקבל להניח תפילין | סיפתי על קרוב משפחה חילוני שלקה בליבו ומאושפז במצב לא קל ושאלתי האם לנסות לדבר איתו משהו אידישקייט?

ואמר רבנו: אולי תציע לו שיקבל על עצמו הנחת תפילין, זה יכול להיות דבר גדול מאוד בשבילו.

עוד שאלתי על ידיד שלי שביקשהו ללמד קרוב משפחה חילוני לקראת הבר-מצוה שלו, ומסתמא לא ישמור מצוות כלל אחרי הבר-מצוה, וחשב מה לו ולצרה הזאת, אך מאידך גיסא יש חשש איבה אם יסרב, ואמר רבנו למה לא? אם מתוך הלימוד פעם אחת יניח תפילין על ראשו, זה כבר דבר גדול. (רשימות הרב אהרן ניב שליט"א)

אם יש רגע אחד כדאי | שאל רצ"כ את רבנו לגבי אחד שעבר ל"ע "ארוע מוחי" והמשפחה ביקשה שיתעסקו להניח לו תפילין, והשאלה: מאחר שמסתמא הוא עתה פטור מכל המצות [שהוא במצב כזה ל"ע שממש אינו מבין דבר] וכשוטה גמור, מה תועיל עבורו הנחת תפילין. ואדרבה שמא זהו ביזוי להמצוה? והשיב רבנו: שאם אפשר לוודא שיש לו גוף נקי, יש ענין להניח לו, שאם לרגע תהי' דעתו צלולה שוב, יזכה במצוה גדולה.

לקשור את היוד | שאלתי איזו היא העצה המובחרת לשמור שקשר היוד"ד של תפילין של יד לא יזוז מן הבית. ואמר רבנו שאפשר לחזק ע"י תחיבת חתיכת עור בחוקה. ושאלתי אם זה לעיכובא [שלא יזוז מן הבית] ואמר רבנו: לא.

בענין החתיכת עור שתחובים במעברתא לחזק הרצועה בתש"י שאלתי אם אפשר לחתוך מעט מקצה הרצועה של תש"י ולהשתמש בחתיכה הזו, או שיש בזה שאלה של הורדה מקדושה. ואמר רבנו אם אתה חותך מהקצה זה אחרי השיעור, אז אפשר בכה"ג.

עולם הישיבות

ישיבת בני ראם

הוקמה בשנת תשנ"א - בראשות הגאון רבי שמואל פרידמן שליט"א

ביקור רבנו בישיבה אור לג' אייר תשס"ג

ברוך השם רואים מקום רחוק מעיקר הישוב, ובכל זאת בחורים יושבים ולומדים בחורים יושבים ולומדים.

שמעתי פעם שהחפץ חיים אמר על ר' יוזל מנובהרדוק, ש"הוא עושה אנשים ואני עושה ספרים", ואפשר לומר כל ישיבה בדרך כלל עושה אנשים, ובפרט הישיבה כאן, עושים אנשים! וזה לא פשוט, זה הדבר הכי גדול, ב"ה שיש כוחות כאלה שיכולים לגרום שאנשים יעלו מאד בתורה ויראת שמים.

יש מקומות שהמקום גורם, יש הרבה כוחות, וכאן זה מקום רחוק מעיקר הישוב, ובכל זאת רואים שממש פירות כאלה צומחים ועולים לגדלות.

כתוב בחז"ל (ברכות לא, א) שאדם הראשון, כל מקום שהוא גזר שיהי' ישוב נהי' ישוב, משמע שזה לא פשוט, וישוב לא נהי' רק מה שאדם הראשון גזר, ולכאורה מה צריך את הגזירה של אדם הראשון?

אדם הראשון כל הנשמות של כל העולם הי' כלול בו, וכל דבר אם אין לא שייכות לאדם אין לו קיום, כי הקב"ה ברא את העולם, הוא לא ברא אתם עולם בלי בן אדם, כי מה צריך את העולם, האם צריך עולם שיהי' שדות, שיהי' פרות, בשביל מה צריך? הכל צריך בשביל האדם, ואיזה אדם, אדם שעובד את הקב"ה, כל הבריאה כולה זה רק בשביל האדם הזה, הגמ' אומרת כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, ועוד כל מיני לשונות, עכ"פ העיקר הוא בשביל האדם.

וא"כ מקום שיבוא שם אדם ויעבוד את הקב"ה, המקום הזה יש לו קיום, אבל מקום שאף פעם לא יבוא שם אדם ויעבוד את הקב"ה, בשביל מה צריך אותו, האם צריך שיהי' שדות שיהי' אילנות, בשביל מה? אם צריך אילנות זה גם בשביל אדם, כדי שאדם יוכל לעבוד את הקב"ה.

ממילא היות וכל הנשמות היו כלולים באדם הראשון, וממילא כל הנשמות עד סוף כל הדורות יעבדו את הקב"ה, אלה שיעבדו, ואלה שלא יעבדו באמת רחמנות עליהם, כל הכחות הכל כדי שיעבדו את הקב"ה, אז הוא צריך לגזור שבמקום הזה יהי' ישוב, ממילא זה יהי' מקום שיעבדו שם את הקב"ה, וזה הכל הי' צריך לגזירה של אדם הראשון.

נקוה שכל מקום באמת, אם באים למקום שיש שם ישיבה, שיש מקום תורה, זה המקום שהקב"ה כבר יעד שכאן יתרבה יראת שמים, יתרבה עבודת ה'.

מכתב לישיבה

לכבוד הנהלת ישיבת בני ראם ה' עליהם יהי'.

מאוד ישמח לב כל מבקשי ד' על שזכיתם לחנוכת מקום לתורה ולכל הקשור בזה. ויהי רצון שיתרבו גבולכם בתלמידים, וכל הבאים בה, ישיגו אורחות חיים, וזה יהיה מקום שמגדלין בו תורה ותפילה כרצון אבינו שבשמים.

וכן בט"ז אלול תשס"ח הגיע לביקור בישיבה ומסר שיחה במעלת התורה.

כוחו של מעמיק

היה פעם שסילקו בחור מישיבה בגלל מעשה שעשה. בזמן שהיה בחור

>>> המשך מעניין בפרשה

א"כ רואים עד כמה שזה משנה, אותו פרעה! אם לא היתה המחשבה הזאת, אז לא היה שום דבר מתחשב, אבל מצד שני היה לו איזה משהו מחשבה של כבוד למרות שהיה הרבה הרבה רוב רובם, היה רע! והרי הי' פרעה הרשע! בכל זאת המקצת הזה החלק הקטן הזה ג"כ השפיע כבר שבשביל זה הוא זכה, זכה! א"כ עד כמה שצריך לדעת האיך שכן אדם צריך לשמור את עצמו, לא מיביעא מדברים מעשיים הרי אין מה לדבר שכן אדם צריך להיזהר בכל הרצינות, לעשות את המצוה, ושלא לעשות עבירה, ויש ג"כ דיבור, אבל ככולם קובע לא רק העצם המעשה לא עצם הדבור, רק המחשבה של המעשה, המחשבה של הדבר, משנה לגמרי את כל הדבר.

וכמו שאנחנו רואים שכשכן אדם עושה איזה מצוה, אפי' למ"ד מצות א"צ כונה, אבל מ"מ בודאי אינו דומה כשכן אדם עושה מצוה עם כונה טהורה או שעושה בלי מחשבה, אפי' לא בכונה רעה, זה כבר "עולם אחר", דזה לא רק יותר טוב, אלא לגמרי דבר אחר. וכמו שמצינו כאן עד כדי כך את שתי הסתירות, מצד אחד זה "מאד גדול" "מאד גדול" עד שהקב"ה מחשיב את זה. אבל מצד שני יש להיפך.

א"כ בכל דבר יש את העיקר. והחלק הכי גדול קובע המחשבה, בן אדם צריך לדעת שכל דבר שעושה יכול לעשות מזה זהב, וח"ו יכול להיות מזה כלום, כשאחד עושה דבר עם מחשבה טהורה, זה זהב! אי אפשר לתאר את זה - זהב, זהב זה רק משל. כי יקרה היא מפנינים. והכל יכול לזכות, ממש אצורות. ומצד שני עם מחשבה לא טובה, הורס את הכל.

וזה צריך בן אדם לדעת בכל הדברים שעושה, מה שהמחשבה שלו! מה העיקר שהוא עושה את הדבר, בשביל מה הוא עושה את זה? ג"כ אם יחפור

מחוץ לישיבה למד הבחור עם אברך כדי שלא יתנתק לגמרי מהלימוד. באחת הפעמים למדו תוס' קשה במסכת ב"ק וחזרו עליו כמה וכמה פעמים ולא הצליחו להבין, ביקש האברך להמשיך לעבור הלאה בגמ', אולם הבחור אמר לא! חייבים להמשיך לעמול, האברך התפלא מאוד שבחור צעיר מדבר כך שהרי הם כבר עמלו רבות על התוס', ומה הבחור מתכוון, והבחור הסביר ואמר: מה שאמרת שחייבים להמשיך לעמול כך אמר הרב שטיינמן. וסיפר שבשבת קרא במוסף של העיתון את הדרשה של מרן על חיוב להעמיק בחיים (פר' שלח תשנ"ח) הדרשה והמסר היוצא ממנה השפיעו עליו מאוד, והחליט שבחיים שלו יהיה מעמיק ולא שטחי, ולכן כשהגיעו לתוספות היתה שעת מבחן עבורו האם החלטתו היא מפה ולחוץ, או באמת בחר בקו לחיים. ולכן אמר לאברך שימשיך ללמוד איתו את התוספות, האברך הסכים. את התוס' לא הבינו אבל המשיכו ועמלו עליו רבות.

למחרת היה דיון אצל מרן אם להחזיר את הבחור דגן לישיבה, אותו אברך השתתף בדיון ולמעשה אחרי שגוללו צוות הישיבה את המעשה שעשה, לא היה פתחון פה לאברך לדבר על גוף המעשה שבגללו סלקו את הבחור, אמר האברך רוצה אני לספר לכם סיפור שהיה אתמול עם הבחור, וסיפר מה היה כשלמדו את התוס'. כששמעו הנוכחים שבחור צעיר אמר משפטים כאלו ואת הרצון שלו לקיים בפועל את הענין שלא להיות שטחי אלא להעמיק בחיים התפעלו כולם, לא רק מרן אלא גם הצוות של הישיבה למרות שהיו גם נרעשים מאוד ממה שעשה, ואמר להם מרן שמחשבה כזו מעידה שעשה תפנית בחייו מעין תשובה, והוסיף מרן לנוכחים באותו מעמד: **דעו שמעלת התשובה היא כל כך גבוהה! אשרי מי שזוכה לה הלוואי וכולנו נזכה לחזור בתשובה ולפיכך גמרו אומר להחזירו לישיבה.** בינתיים עברו השנים והבחור סיים לימודיו בישיבה, והקים משפחה לתפארת, נשא אישה ונולדו לו ילדים ולומד כאברך כולל, ואכן קיים בעצמו את מאמרו מרן שחייו של מעמיק הם חיים, זכה בזכות זה לחיים אמיתיים, נמצא שחייו חיי בניו וכל הדורות אח"כ כולם תלויים במה שהעמיק (מזקנים אבתון ח"ב).

ישיבת ברית יעקב

הוקמה בשכונת בית וגן באלול תשנ"ח ע"י רבי מיכאל טולידנו שליט"א בראשות הגאונים רבי שמואל ורבי יואל טולידנו שליט"א

רבנו שליט"א הגיע להשתתף באסרו חג של חג השבועות תשס"ד לשמחת חנוכת ההיכל החדש של הישיבה, ונשא דברים בסעודת המצוה ודיבר על חשיבות הגדולה בהקמת מוסדות תורה, והביא דברי הגמ' (מגילה כט, א) 'עתידין בתי מדרשות שבבל לעלות לארץ ישראל, וביאר שעל אף שבתקופת הגמרא מקום התורה המרכזי היה בבבל, מ"מ משמע שהמקום הראוי היותר ללמוד תורה הוא א"י, שאיירא דא"י מחכים, כל מקום תורה שנבנה בא"י מקרב אותנו אל הגאולה השלימה ולקיום ההבטחה 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים', ואשרי אלו שזכו לקבוע כאן מקום תורה. ומקוים שיצמחו תלמידים הגונים שיעלו בתו"ש שזה בונה לכלל ישראל, ויוסיפו עוד ועוד וכו' וכו' (ימלא פי תהלתך עיני ציבור עמ' לב- לג)

טוב ויעמיק יראה [אם הוא לא רוצה לרמות את עצמו] יראה מה העיקר שקובע אצלו. אם העיקר קובע אצלו צד הטוב, או הצד העצמיות, צד התאוה, הגאווה, הכבוד, כדו', או להיפך. ובכל נקודה שישפר שיחשוב לטוב, הוא יהי' מאושר!

עבודת ה' היא תמידית, ומה לו לאדם לחפש אחר העתיד...

בלק כג, כג 'כי לא נחש ביעקב' פרש"י, כי ראויים הם לברכה, שאין בהם מנחשים וקוסמים. למ"ד סנהדרין נו: שבני-נח אינם מוזהרים על הכישוף, אז למה הם גרועים בזה מישראל?

דבר זה שאין בהם נחשים וקוסמים, זה סיבה לברכה. כיון שהאדם מצווה תמיד בעבודת-ה', אז מדוע צריך לדעת את העתיד. מי שאינו שואל במנחשים וקוסמים על העתיד, אלא עושה כל הזמן מה שצריך, הוא ראוי לברכה. והגויים שלא מצוים על זה, אין להם שכר בעבור המניעה מכל זה.

אופני עבודת ה' עם היצר הרע שלך

"בכל לבבך" [ואתחנן ו, ה] פרש"י, בשני יצריך. צ"ב, איך עובדים את ה' עם יצר הרע? כתב רבנו יונה (ברכות פרק תשיעי): עבודת יצר הרע, היא עשיית המצוות. ועבודת יצר הרע הוא, שיכבוש יצרו המתגבר עליו, וזו היא העבודה שלו, מה שאדם יכול לעבוד לבורא ביצר הרע.

עוד נוכל לומר, שיצר הרע הוא מדת-הרחמנות וכיוצא בזה. ויצר הרע נברא לאכזריות. וכשאדם אינו מרחם על הרשעים והוא אכזרי להם, נמצא שהוא עושה מצווה גדולה ועבודת-ה' עם יצר הרע. והגר"א (שנות אליהו פ"ח מברכות מ"ט) אם לא היה יצר הרע, לא היה אוכל, ולא היו יכולים לעבוד את ה'. וז"ש כאן, תעבוד ה' ביצר הרע דהיינו הדברים שהן מצד היצר הרע תהיה כוונתך לה'.